

Ἄριστο

Ἐν Ἡρακλείῳ 23 Ὀκτωβρίου 1938

πρὸς

Ἡ Κρήτη δὲν εἶναι ἀξιόλογος μόνον διὰ τὸν μινωϊκὸν καὶ τὸν ἄλλον κατὰ τοὺς ἔσπειτα χρόνους πολιτισμὸν, ὅστις ἀδιακτώτως ἠνθῆσεν ἐπὶ τῆς ἐδάφους τῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ λαμπρὰ βυζαντινὰ τῆς μνημεῖα, ἰδίᾳ τὰς ἐπιληθείας καὶ τὰ μοναστήρια, τινὰ τῶν ὁσείων εἶναι σπουδαιότατα, διότι νο-

Περὶ

τῆς καταστάσεως τῶν βυζαντινῶν μνημεῖων Κρήτης.

μοῦνται μὲ θαυμασίας ἀγιογραφίας τῆς περιφήμου Κρητικῆς ἀγιογραφικῆς Σχολῆς. Καὶ ὅμως ἡ κατάσταση τῶν λαμπρῶν καὶ θεβασμίων τοῦτων ἱστορικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν μνημεῖων, ἅτινα διεγείρουν ἀνεκτιμήτατον τὸν θαυμασμὸν μὲ τὸν πλοῦτον τῶν συνθέσεων, μὲ τὴν ποιητικὴν τῶν χρωμάτων καὶ μὲ τὴν ἀρμονίαν τῶν μορφῶν, εἶναι ἀθλία καὶ ἡ ἐγκατάλειψις αὐτῶν ἀπὸ πάντων πρωτοφανής.

Ἄλλαι ἐκ τῶν ἐπιληθειῶν αὐτῶν εἶναι ἐτοιμόρροποι καὶ ἄλλων αἱ στέγαι εἶναι κατεστραμμένα, τὰ δὲ ἀφθόνως εἰσερχόμενα ἐντὸς αὐτῶν ὕδατα τῆς βροχῆς φθείρουν τὰ χρώματα καὶ ἀποκολλοῦν καὶ συμπαρασύρουν τὸ ἐπίχρισμα τῶν τοίχων μαζὶ μὲ τὴν ἐκ' αὐτῶν εἰκόνα. Καὶ ὅμως δὲν εὐρέθη κανεὶς ἀκόρη νὰ κενέσῃ τὰ μνημεῖα ταῦτα, ὅπως δὲν εὐρέθη καὶ κανεὶς ἕως τὴν στιγμὴν νὰ τὰ μελετήσῃ. Τὰ ἔχει ἀδικήσει ἡ ἀγνοία καὶ τὴν καταστρέφει ἡ συναισθητικὴ τῶν καταιγίδων καὶ τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐὰν ἐνίοτε ἐπεμβαίνουν, προσκαθοῦν νὰ καλοῦσιν μὲ τὴν ἀσπιλον λευκότητα τῆς ἀσβέστου τὴν παλαιὰν καὶ θαρσύνῃ ὄψιν τῶν ἀπολειπομένων ἀγιογραφῶν.

Ἐδῶ γίνεται ἐν ἐπιληθῆ, διὰ τὸ ὅμοιον ὅλοι, καὶ ἀπὸ παν-

ντὸς αἱ δευθουνοὶ Ἀρχαί, εἶμεθα δευθουνοὶ. Δυστυχῶς ἐν Κρήτῃ ἡ μεγάλη μερὶς τῶν ἐρευνητῶν ἐστράφη σχεδὸν κατὰ κανόνα εἰς τὴν μελέτην τοῦ προφανοῦς μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὁπόσῃ παρημελήθησαν αἱ ἄλλαι ἐξ ἰσοῦ σημαντικαὶ περίοδοι τῆς κρητικῆς Ἱστορίας, ἡ ἑλληνικὴ καὶ ἡ ἔπειτα βυζαντινὴ καὶ ἡ μεταγενεστέρα. Καὶ οὐ μὲν λείψανα καὶ μνημεῖα κρύβονται ἀσφαλῶς εἰς τὴν γῆν, θαρῶμαι ἕλας, ὅταν ἐπιστῇ ὁ καιρὸς, νὰ ἐρευνηθοῦν, ἀλλ' αὐτὰ, τὰ ὁποῖα ἐξ ἀμελείας ἡμῶν κατασρέφονται, τίνι τρόπῳ θὰ ἐπανακτήσωμεν; Δὲν εἶμεθα ἄρα γε ὡς Κράτος δευθουνοὶ ἀπέναντι τῆς Ἱστορίας μας καὶ ἔνοχοι ὡς ἐπιστήμονες ἀπένατι τῆς ἐπιστημονικῆς μας συνειδήσεως;

Δὲν θέλω νὰ ἐπιδείξω ἐλεγειανὸν λυρισμὸν, ἀλλὰ ἐμφράζω ἀπλῶς ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς μορφωμένος τὸν κόπον μου διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῶν ὠραίων αὐτῶν μνημείων, ὡς ἀπᾶλλῃλος δὲ τῆς δευθουνοῦ διὰ ^{τῆν} συντήρησιν τῶν Ἱερασιῶν θεωρῶ ὁποχρεῶσιν ν' ἀναφέρω τὴν κατάστασιν ταύτην εἰς ὅρας μὲ τὴν παρῆλθῃ νὰ ληφθῇ πῶσῃ πρόνοια. Νομίζω, ὅτι θὰ πρέπη νὰ ἢ δευθουνοῦν οἱ Ἄθῃοι καὶ αἱ Κοινότητες, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ὁποίων εὐρίσκονται τὰ μνημεῖα ταῦτα, ν' ἀναλάβουν τὴν συντήρησιν των. Δὲν πρόκειται περὶ σοβαρᾶς δαπάνης, πρωτοβουλία μόνον καὶ ὀργάνωσις χρειάζεται.

Προηγουμένως ὅμως πρέπει τὰ μνημεῖα ταῦτα νὰ ἐπιθεωρηθοῦν καὶ εἰδικοῦ, νὰ ἐξακριβοθοῦν αἱ ἀνάγκαι των καὶ ν' ἀρχίσῃ κατόπιν καὶ τὴν ἐποπτεῖαν πάντοτε εἰδικοῦ ἀπᾶλλῃλου ἢ συστηματικῆς ἐργασίας τῆς ἐκδιορθώσεως καὶ στερεώσεως τῆς στέγης καὶ τῶν τοίχων των καὶ τοῦ καθαρισμοῦ καὶ τῆς τονώσεως τῶν ἀγιογραφιῶν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ.

Ἡ ἐργασία αὕτη δύναται νὰ γίνῃ ἐν συνεννόησει μετὰ τῆς ἐνταῦθα Μητροπόλεως, ἣτις ἐκνευλιμημένως ἐξεδήλωσε τὴν διάθεσιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος νὰ συνεργασθῇ.

Καὶ ἔπειτα πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Ἡ ἐξέτασις των δύναται ν' ἀπασχολήσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ νὰ ἐπιανοκοιήσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν φιλοτιμίαν ἐνδὲς τῶν Βυζαντινολόγων μας. Εἶναι ἐξ ἄλλου

πρόχειρα τὰ πράγματα, προσφερόμενα έτοιμα εις την έρευναν,
χωρίς ν' άδικαιτοϋν δαπάνας άνασκαφών ή άλλα παρόμοια έξοδα,
και θα είναι άσυγχώρητον ν' άφήσωμεν και την εργασίαν αττήν
εις τοϋς ξένους.

Εδκειθέστατος

δ

Έκτελεστής τοϋ Μουσείου Έρακλείου

Νίκορ

